GENERALINĖS ADVOKATĖS VERICA TRSTENJAK IŠVADA,

pateikta 2009 m. gegužės 14 d.[1]

I — Įvadas

1. Šiuo prašymu priimti prejudicinį sprendimą *Juzgado de Primera Instancia de nº4 Bilbao* (Ispanija) (toliau – prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas) pateikė Teisingumo Teismui prejudicinį klausimą dėl 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais[2] išaiškinimo.

2. Šiuo atveju konkrečiai siekiama sužinoti, ar direktyvoje įtvirtintas vartotojų apsaugos tikslas reikalauja, kad nacionalinis teismas, į kurį kreiptasi dėl priverstinio vykdymo, savo iniciatyva įvertintų, ar arbitražinis susitarimas negalioja, ir panaikintų arbitražo sprendimą dėl to, kad, jo nuomone, tame arbitražiniame susitarime įtvirtinta nesąžininga sąlyga vartotojo nenaudai.

1 — Originalo kalba: vokiečių.

2 — OL L 95, p. 29; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 2 t., p. 288.

II — Teisinis pagrindas

A — *Bendrijos teisės aktai*

3. Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalyje numatoma:

„Ta sutarties sąlyga, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi, yra laikoma nesąžininga, jeigu pažeidžiant sąžiningumo reikalavimą dėl jos atsiranda ryškus neatitikimas tarp iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų vartotojo nenaudai.“

4. Pagal šios direktyvos 6 straipsnio 1 dalį:

„Valstybės narės nustato, kad nesąžiningos sąlygos naudojamos sutartyje, kurią pardavėjas ar tiekėjas sudaro su vartotoju taip, kaip

numatyta jų nacionalinės teisės aktuose, nebūtų privalomos vartotojui, ir kad sutartis ir toliau būtų šalims privaloma tomis sąlygomis, jei ji gali išlikti be nesąžiningų nuostatų“.

B — *Nacionalinės teisės aktai*

7. Ispanijos teisėje vartotojų apsauga nuo nesąžiningų sąlygų iš pradžių buvo užtikrinama 1984 m. liepos 19 d. Bendruoju įstatymu Nr. 26/1984 dėl vartotojų ir naudotojų apsaugos (*Ley General Nr. 26/1984 para la Defensa de los Consumidores y Usuarios*, BOE, Nr. 176, 1984 m. liepos 24 d., toliau – Įstatymas Nr. 26/1984).

5. 7 straipsnio 1 dalyje teigiama:

„Valstybės narės užtikrina, kad vartotojų ir konkurentų naudai egzistuotų pakankamos ir veiksmingos priemonės, užkertančios kelią nuolatiniam nesąžiningų sąlygų naudojimui sutartyse, pardavėjų ar tiekėjų sudaromose su vartotojais.“

8. Įstatymas Nr. 26/1984 iš dalies buvo pakeistas 1998 m. balandžio 13 d. Įstatymu Nr. 7/1998 dėl sutarčių bendrųjų sąlygų (*Ley 7/1998 sobre Condiciones Generales de la Contratación*, BOE, Nr. 89, 1998 m. balandžio 14 d., toliau – Įstatymas Nr. 7/1998), kuriuo į vidaus teisę perkelta direktyva.

6. Direktyvos priede yra pavyzdinis sąlygų, kurios gali būti pripažintos nesąžiningomis, sąrašas. Tarp jų 1 dalies q punkte nurodytos sąlygos, kurių tikslas arba rezultatas „panaikinti arba trukdyti vartotojo teisei pareikšti ieškinį arba naudotis bet kuria kita teisinės apsaugos priemone, ypač reikalaujant, kad vartotojas ginčus pavestų spręsti išskirtinai arbitražui, kuriam nėra taikomos teisinės nuostatos, nederamai apriboti jo turimus įrodymus arba skirti jam įrodinėjimo pareigą, kuri pagal taikytinus teisės aktus turėtų tekti kitai sutarties šaliai.“

9. Įstatymu Nr. 7/1998, be kita ko, į Įstatymą Nr. 26/1984 įtrauktas 10a straipsnis, kurio 1 dalyje numatyta:

„Nesąžiningomis sąlygomis laikomos visos nuostatos, dėl kurių nebuvo atskirai derėtasi ir dėl kurių pažeidžiant sąžiningumo reikala-

vimą atsiranda reikšmingas iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų neatitikimas vartotojo nenaudai. Bet kuriuo atveju nesąžiningomis sąlygomis laikomos šio įstatymo pirmojoje papildomoje nuostatoje išvardytos sąlygos.

<…>.“

10. Įstatymo Nr. 7/1998 8 straipsnyje numatyta:

„1. Niekinėmis laikomos bendrosios sąlygos, kurios sutarties šalies nenaudai pažeidžia įstatymo ar bet kurios kitos imperatyvios ar draudžiamosios normos nuostatas, nebent šiose normose numatytos kitokios pasekmės pažeidimo atveju.

2. Konkrečiai kalbant, negalioja į su vartotojais sudarytas sutartis įtrauktos nesąžiningos bendrosios sąlygos, apibrėžtos Įstatymo Nr. 26/1984 10a straipsnyje ir pirmojoje papildomoje nuostatoje <…>“

11. Tuo metu, kai susiklostė pagrindinės bylos aplinkybės, arbitražo procesas buvo reglamentuojamas 2003 m. gruodžio 23 d. Arbitražo įstatymu Nr. 60/2003 (*Ley 60/2003 de Arbitraje*, BOE Nr. 309, 2003 m. gruodžio 26 d., toliau – Įstatymas 60/2003).

12. Įstatymo 60/2003 8 straipsnio 4 ir 5 dalyse nustatyta:

„4. Tos vietos, kur buvo priimtas arbitražo sprendimas, pirmosios instancijos teismas turi teisę priimti sprendimą dėl jo priverstinio vykdymo pagal Civilinio proceso kodekso 545 straipsnio 2 dalį <…>.

5. Ieškinys dėl arbitražo sprendimo panaikinimo pateikiamas tos vietos, kur jis buvo paskelbtas, *Audiencia Provincial*.“

13. Įstatymo 60/2003 22 straipsnio 1 ir 2 dalyse numatyta:

„1. Arbitrai turi teisę patys priimti sprendimą dėl jų kompetencijos nagrinėti ginčą, įskaitant dėl prieštaravimų, susijusių su arbitražinio susitarimo buvimu ir galiojimu arba bet kokio kito prieštaravimo, kuris, jei būtų priimtas, trukdytų ginčo nagrinėjimui iš esmės. Šiuo atžvilgiu sutartyje esantis arbitražinis susitarimas laikomas atskiru nuo kitų sutarties sąlygų susitarimu. Sutarties negaliojimą pripažįstantis arbitrų sprendimas visiškai nereiškia arbitražinio susitarimo negaliojimo.

2. Pirmesnėje dalyje nurodyti prieštaravimai vėliausiai turi būti pateikiami kartu su atsikirtimais; tai, kad šalis paskyrė ar dalyvavo paskiriant arbitrą, neatima iš jos teisės pateikti šiuos prieštaravimus. Prieštaravimas, susijęs su tuo, kad ginčijamas klausimas viršija arbitrų įgaliojimus, turi būti nurodomas iš karto, kai tik arbitražinio nagrinėjimo metu iškeliamas klausimas dėl arbitrų įgaliojimų viršijimo.“

a) kad arbitražinis susitarimas neegzistuoja arba yra negaliojantis;

b) kad ji nebuvo tinkamai informuota apie arbitro paskyrimą arba arbitražo procesą arba kad dėl bet kurios kitos priežasties ji negalėjo apginti savo teisių.

14. Įstatymo 60/2003 40 straipsnyje numatyta:

<…>

„Ieškinys dėl galutinio sprendimo panaikinimo gali būti pareiškiamas pagal šio skyriaus nuostatas.“

f) kad sprendimas prieštarauja viešajai tvarkai.“

16. Įstatymo 60/2003 43 straipsnyje numatoma:

15. Įstatymo 60/2003 41 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Galutinis arbitražo sprendimas turi *res judicata* galią ir dėl jo galima kreiptis tik dėl peržiūros pagal Civilinio proceso kodekso (*Ley de Enjuiciamiento Civil*) nuostatas, taikomas galutiniams sprendimams.“

„1. Arbitražo sprendimas gali būti panaikintas tik tuo atveju, jeigu šalis, kuri prašo panaikinimo, tvirtina ir įrodo:

17. Pagal Įstatymo 60/2003 44 straipsnį, priverstinį sprendimų vykdymą reglamentuoja Civilinio proceso kodekso ir šio įstatymo VIII skyriaus nuostatos.

18. 2000 m. sausio 7 d. Įstatymo Nr. 1/2000 dėl civilinio proceso (*Ley 1/2000 de Enjuiciamiento Civil*, BOE Nr. 7, 2000 m. sausio 8 d., toliau – Įstatymas 1/2000) 517 straipsnio 2 dalies 2 punkte nustatyta, kad priverstinai gali būti vykdomi arbitražo sprendimai ar nutarimai.

19. Įstatymo 1/2000 556 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad atsakovas vykdymo procese per dešimt dienų nuo vykdomojo rašto įteikimo gali ginčyti vykdymą.

20. Įstatymo 1/2000 559 straipsnio 1 dalyje išvardijami procedūriniai pažeidimai, kuriuos atsakovas vykdymo procese gali nurodyti ginčydamas vykdymą.

III — Bylos aplinkybės, pagrindinė byla ir prejudicinis klausimas

21. 2004 m. gegužės 24 d. Cristina Rodríguez Nogueira (toliau – atsakovė vykdymo procese) ir mobiliojo ryšio paslaugų teikėjas *Asturcom Telecomunicaciones S.L.* (toliau – *Asturcom*) sudarė fiziniams asmenims skirtą mobiliojo ryšio abonentinę sutartį. Šioje sutartyje buvo numatyta arbitražinė išlyga, pagal kurią bet kokį su šios sutarties vykdymu susijusį ginčą arbitražo tvarka sprendžia *Asociación Europea de Arbitraje de Derecho y Equidad* (Europos teisės ir teisingumo arbitražo asociacija, toliau – AEADE).

22. Remiantis šia sutartimi, atsakovė vykdymo procese įsipareigojo išsaugoti abonementą 18 mėnesių, skaičiuojant nuo faktinės paslaugos teikimo dienos, prakalbėti mažiausiai 6 eurus vienos linijos atžvilgiu ir nekeisti su operatoriumi sutartų sąlygų. Ji įsipareigojo apmokėti sąskaitas ir neatsisakyti kitų abonementų, pasirašytų su tuo pačiu operatoriumi. Be to, buvo nustatyta, kad jeigu klientė nesilaikys sutarties, ji turės sumokėti paslaugų teikėjui 300 eurų už abonementą, prireikus vykdant tam tikrą procedūrą.

23. Kadangi atsakovė vykdymo procese neapmokėjo kai kurių sąskaitų ir nutraukė sutartį prieš pasibaigiant minimaliam sutarto abonemento laikotarpiui, 2005 m. vasario 16 d. *Asturcom* jos atžvilgiu pradėjo arbitražo procesą Bilbao mieste esančioje *AEADE* dėl sutarties nesilaikymo.

24. 2005 m. balandžio 14 d. priimtu arbitražo sprendimu atsakovei vykdymo procese buvo nurodyta sumokėti 669,60 euro. Jai nepareiškus ieškinio dėl arbitražo sprendimo panaikinimo, jis tapo galutinis.

25. 2007 m. spalio 29 d. *Asturcom* pareiškė ieškinį R. Noguieros dėl priverstinio šio arbitražo sprendimo vykdymo, kuriuo buvo prašoma išieškoti nurodytą sumą ir papildomus 300 EUR kaip palūkanas ir išlaidas.

26. Nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą nacionalinis teismas nurodo priežastis, kodėl abonentinėje sutartyje numatytą arbitražo išlygą jis laiko nesąžininga. Jis, be kita ko, nurodo, kad arbitražo paslaugas teikianti asociacija pati rengia mobiliojo ryšio abonentines sutartis, kad arbitražiniame susitarime nenurodoma nei arbitražo buveinė, nei suteikiama galimybė pasirinkti ją iš esančių skirtinguose miestuose, ir kad vartotojo kelionės į arbitražo buveinę išlaidos yra didesnės už sumą, kuri yra pagrindinės bylos dalykas.

27. Be to, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas teigia, kad arbitražą reglamentuojantis Ispanijos įstatymas neįpareigoja ir neleidžia arbitrams savo iniciatyva vertinti arbitražinę išlygą ir pripažinti niekines ar nesąžiningas sąlygas negaliojančiomis.

28. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kyla abejonių dėl to, ar proceso teisės nuostatos atitinka Bendrijos teisę. Todėl jis nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šį prejudicinį klausimą:

„Ar 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB užtikrinama apsauga reikalauja, kad teismas, į kurį kreiptasi dėl galutinio arbitražo sprendimo, priimto vartotojui nedalyvaujant, priverstinio vykdymo, savo iniciatyva įvertintų, ar arbitražinis susitarimas negalioja, ir panaikintų sprendimą dėl to, kad arbitražiniame susitarime įtvirtinta nesąžininga arbitražinė išlyga vartotojo nenaudai?“

IV — Procesas Teisingumo Teisme

29. 2008 m. sausio 29 d. nacionalinio teismo nutartį Teisingumo Teismo kanceliarija gavo 2008 m. vasario 5 dieną.

30. *Asturcom*, Ispanijos Karalystės ir Vengrijos vyriausybių bei Komisijos pastabos raštu buvo pateiktos per Teisingumo Teismo statuto 23 straipsnyje nurodytą terminą.

31. Kadangi nė viena šalis neprašė pradėti žodinio proceso, išvada šioje byloje galėjo būti parengta po 2009 m. vasario 10 d. Teisingumo Teismo bendrojo susirinkimo.

V — Pagrindiniai šalių argumentai

32. *Asturcom* siūlo atsakyti neigiamai į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo klausimą. *Asturcom* primena, kad net jei Ispanijos teisės sistema vienareikšmiškai nesuteikia nacionaliniam teismui tokios galios, nacionalinis teismas, vadovaudamasis Sprendimu *Mostaza Claro*[3], turi teisę, nagrinėdamas ieškinį dėl panaikinimo, savo iniciatyva patikrinti, ar arbitražinė išlyga negalioja. Iš to ji daro išvadą, kad nacionalinė teisė atitinka vartotojų apsaugos nuo nesąžiningų sutarčių sąlygų reikalavimus, kuriuos nustato Bendrijos teisė.

33. *Asturcom* toliau nurodo, kad Ispanijos Konstitucinio teismo praktikoje arbitražų ir teismų sprendimai turi vienodą galią, t. y. jeigu arbitražo sprendimas nėra apskundžiamas per dviejų mėnesių nuo pranešimo apie jį gavimo terminą (kaip buvo šiuo atveju), jis, kaip ir nebeapskundžiamas ir vykdytinas teismo sprendimas, tampa galutiniu. Todėl teismas, kurio kompetencijai priklauso neapskundžiamo arbitražo sprendimo vykdymas, negali *ab initio* ir savo iniciatyva vertinti, ar arbitražinis susitarimas galioja, ar yra niekinis ir taip atsisakyti priimti sprendimą dėl priverstinio vykdymo, ką, beje, aiškiai savo praktikoje nurodo *Audiencia Provincial de Madrid.*

34. *Asturcom* teigimu, toks aiškinimas ne tik leidžia užtikrinti teisinio saugumo principo, kuris pasireiškia per tai, kad sprendimas yra galutinis, paisymą, bet taip pat atitinka minėtą sprendimą *Mostaza Claro*, kuris leidžia nacionaliniam teismui konstatuoti, kad nesąžininga arbitražinė išlyga negalioja, tik nagrinėjant ieškinį dėl dar neįsiteisėjusio arbitražo sprendimo panaikinimo.

35. Tačiau *Vengrijos ir Ispanijos vyriausybės* siūlo Teisingumo Teismui pripažinti nacionalinio teismo, kuris nagrinėja ieškinį dėl jau įsiteisėjusio arbitražinio susitarimo priverstinio vykdymo, teisę vertinti arbitražinio susitarimo negaliojimą. Iš esmės jos pateikia panašius argumentus, pirmiausia dėl galimybės atitinkamai taikyti teismų praktikoje suformuluotus principus.

3 — 2006 m. spalio 26 d. Sprendimas *Mostaza Claro* (C-168/05, Rink. p. I-10421).

36. *Vengrijos* vyriausybė ypač pabrėžia tai, kad iš Teisingumo Teismo praktikos matyti, jog viešasis interesas, kuriuo pagrįstas direktyvos apsaugos tikslas, būtent reikalauja, kad nacionalinis teismas, ypač tokiu kaip nagrinėjamos bylos atveju, savo iniciatyva vertintų nesąžiningas sąlygas sutartyse su vartotojais.

37. *Ispanijos vyriausybė*, iš esmės pritardama minėtoms išvadoms, pateikia keletą paaiškinimų apie nacionalinę proceso teisę.

38. Taigi ji nurodo, kad vartotojų apsaugos nuo nesąžiningų sąlygų srityje nėra jokio prieštaravimo tarp valstybių narių teisės sistemos ir Bendrijos teisės sistemos. Remiantis atitinkamomis Ispanijos teisės normoms, arbitražinės išlygos galiojimas gali ir privalo būti nagrinėjamas kaip viešosios tvarkos klausimas ne tik teisme, kuriame nagrinėjama bylos esmė, bet ir teisme, į kurį kreiptasi dėl sprendimo vykdymo, nepaisant to, ar suinteresuotoji šalis atvyko į arbitražą arba į teismą, į kurį kreiptasi dėl priverstinio vykdymo, ir ar pateikė ieškinį.

39. Ispanijos vyriausybės teigimu, daugelyje teismo sprendimų Ispanijoje, tarp jų ir 2005 m. gegužės 9 d. *Audiencia National* sprendimas, pripažinta, būtent remiantis viešosios tvarkos pagrindais, nacionalinio teismo teisė patikrinti arbitražo sprendimus, dėl kurių vykdymo jis turi nuspręsti, net ir tada, kai nė viena iš šalių to neprašo.

40. Todėl, Ispanijos vyriausybės manymu, tiek teisingas vartotojų apsaugos įgyvendinimas, tiek platus viešosios tvarkos aiškinimas turėtų leisti nacionaliniam teismui, į kurį kreiptasi dėl priverstinio vykdymo, savo iniciatyva įvertinti arbitražinio susitarimo galiojimą ir panaikinti arbitražo sprendimą, jei jis nuspręstų, kad arbitražiniame susitarime yra nesąžiningų sąlygų.

41. *Komisija* pirmiausia atkreipia dėmesį į tam tikrus šios teismo bylos ir *Mostaza Claro* bylos aplinkybių skirtumus, kuriuos sudaro, pirma, tai, kad šioje byloje vartotojas elgėsi pasyviai, ir, antra, tai, kad nesąžiningos arbitražinės išlygos klausimas iškilo ne pateikus ieškinį dėl arbitražo sprendimo panaikinimo, bet priverstinio vykdymo proceso metu. Komisija pripažįsta, kad teismo, į kurį kreiptasi dėl priverstinio vykdymo, teisė patikrinti iš principo yra labiau ribota nei teismo, nagrinėjančio ieškinį dėl panaikinimo.

42. Todėl Komisija tvirtina, kad direktyva siekiamų tikslų svarba reikalauja, kad teismas, į kurį kreiptasi dėl priverstinio vykdymo, savo iniciatyva išimties tvarka galėtų vertinti nesąžiningas arbitražines išlygas ir prireikus jas pripažinti negaliojančiomis. Tokiais atvejais, kaip antai nagrinėjamas šioje byloje, kai vartotojas neapskundė arbitražo sprendimo, teismas, į kurį kreiptasi dėl priverstinio vykdymo, yra vienintelė nepriklausoma instancija, nes jis nėra asmeniškai suinteresuotas palikti galioti arbitražinę išlygą ir dėl to jis kaip tik tinkamas patikrinti jos galiojimą.

43. Galiausiai Komisija pateikia savo nuomonę dėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo klausimo, ar nesąžiningos arbitražinės išlygos vertinimas savo iniciatyva yra nacionalinio teismo teisė, ar pareiga. Remdamasi sprendimo *Mostaza Claro* 38 punktu bei rezoliucine dalimi, ji daro išvadą, kad tai yra teismo pareiga.

VI — Teisinis vertinimas

A — *Įvadinės pastabos*

44. Pagal Direktyvos 93/13 3 straipsnį sutarties sąlyga yra laikoma nesąžininga, kai ekonomiškai pajėgesnė sutarties šalis ją iš anksto parengia ir priverčia kitą sutarties šalį, negalėjusią padaryti įtakos sąlygų turiniui, ją priimti. Pagal direktyvos 3 straipsnio 1 dalį sutarties sąlygos nesąžiningumas iš esmės pasireiškia tuo, kad pažeidžiant sąžiningumo reikalavimą dėl jos atsiranda reikšmingas neatitikimas tarp iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų vartotojo nenaudai[4].

45. Nesąžiningų sąlygų vartotojų sutartyse problema jau buvo žinoma ilgą laiką iki Direktyvos 93/13 įsigaliojimo. Tokioje visuomenėje kaip Europos, kur plečiasi paslaugų sfera bei didėja vartojimas, tipinių sutarčių, kuriose dėl atskirų sąlygų nėra atskirai deramasi, naudojimas neišvengiamai paplito. Naudojant iš anksto vienos šalies parengtas sutarties sąlygas iškyla pavojus, kad tokioje sutartyje nebus arba bus nepakankamai atsižvelgta į sutartį parengusios šalies kontrahento interesus[5].

4 — S. Kohles „Das Recht der vorformulierten Vertragsbedingungen in Spanien – Die Umsetzung der Richtlinie 93/13/EWG über missbräuchliche Klauseln in Verbraucherverträgen“, Frankfurtas prie Maino, 2004, p. 56.

5 — K. Baier „Europäische Verbraucherverträge und missbräuchliche Klauseln – Die Umsetzung der Richtlinie 93/13/EWG über missbräuchliche Klauseln in Verbraucherverträgen in Deutschland, Italien, England und Frankreich“, Hamburgas, 2004, p. 2.

46. Iš dalies suderindama valstybių narių nacionalinės teisės aktus, kuriais yra užtikrinama vartotojų apsauga, šią problemą turėjo padėti išspręsti Direktyva 93/13[6]. Šia direktyva siekiama užtikrinti valstybėse narėse vieningą minimalią apsaugą nuo nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais. Pirma, šios direktyvos esmę sudaro 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata, pagal kurią valstybės narės nustato, kad nesąžiningos sąlygos, naudojamos sutartyje, kurią pardavėjas ar tiekėjas sudaro su vartotoju, „nėra privalomos vartotojui“. Antra, 7 straipsnio 1 dalyje numatoma, jog valstybės narės užtikrina, kad vartotojų ir konkurentų naudai egzistuotų pakankamos ir veiksmingos priemonės, „užkertančios kelią nuolatiniam nesąžiningų sąlygų naudojimui sutartyse, pardavėjų ar tiekėjų sudaromose su vartotojais“.

47. Teisės doktrinos požiūriu Direktyvos 93/13 6 ir 7 straipsniai yra imperatyvios antrinės teisės vartotojų apsaugos srityje nuostatos, ribojančios sutarčių laisvę, kaip svarbiausią subjekto autonomiškumo privatinėje teisėje išraišką[7].

B — *Teisingumo Teismo praktikoje apibrėžta nacionalinio teismo kompetencija patikrinti nesąžiningas sąlygas*

48. Teisingumo Teismas šias nuostatas išaiškino *Océano*[8], *Cofidis*[9] ir *Mostaza Claro*[10] sprendimuose ir mano, kad jos leidžia nacionaliniam teismui, vykdant savo funkcijas, imtis veiksmingų priemonių prieš nesąžiningas sąlygas. Šią bylą reikėtų iš esmės nagrinėti atsižvelgiant į šiuos sprendimus.

6 — Kaip ir Direktyvoje 85/577/EEB dėl vartotojų apsaugos, susijusios su sutartimis, sudarytomis ne prekybai skirtose patalpose, Direktyvoje 97/7/EB dėl vartotojų apsaugos, susijusios su nuotolinės prekybos sutartimis, bei Direktyvoje 1999/44/EB dėl vartojimo prekių pardavimo ir susijusių garantijų tam tikrų aspektų, Direktyvoje 93/13 laikomasi minimalaus derinimo koncepcijos. 2008 m. spalio 8 d. Komisijos pasiūlyme dėl Europos parlamento ir Tarybos direktyvos dėl vartotojų teisių (COM (2008) 614, galutinis), kuriame šios keturios direktyvos sujungiamos į vieną horizontalų teisės instrumentą, šios koncepcijos buvo atsisakyta. Direktyvos projekte remiamasi visiško derinimo koncepcija, kuri valstybėms narėms neleidžia išsaugoti ar priimti teisės nuostatas, neatitinkančias šios direktyvos nuostatų. Pasiūlymo tikslas yra visiškai suderinus esminius vidaus rinkos aspektus, susijusius su vartotojų sutarčių teise, prisidėti prie tinkamo vidaus rinkos, kurioje veikia įmonės ir vartotojai, veikimo ir užtikrinti aukštą bei vienodą vartotojų apsaugos lygį.

7 — Dėl sutarčių laisvės apribojimo Bendrijos teisės aktais, žr. J. Basedow „Die Europäische Union zwischen Markfreiheit und Überregulierung – Das Schicksal der Vertragsfreiheit“, *Sonderdruck aus Bitburger Gespräche Jahrbuch 2008/I*, Miunchenas, 2009. Autoriaus manymu, antrinė Bendrijos teisė, reguliuojanti privačias sutartis, yra iš esmės imperatyvaus pobūdžio. Daugelis teisės aktų riboja sutarčių laisvę ir tik nedaugelis leidžia sutarties šalims susitarti dėl tam tikro dalyko. Teisės moksle sutarčių laisvė yra suprantama kaip autonomiškumo privatinėje teisėje išraiška ir kaip individo teisių garantija. Apie autonomiškumo privatinėje teisėje vertinimą lyginamuoju aspektu Vokietijos teisėje žr. K. Larenz, M. Wolf „Allgemeiner Teil des bürgerlichen Rechts“, 9-asis leidimas, Miunchenas, 2004, 2 punktą; Austrijos teisėje žr. H. Koziol, R. Welser „Grundriss des bürgerlichen Rechts. t. I: *Allgemeiner Teil – Sachenrecht – Familienrecht*“, 11-asis leidimas, Viena, 2000, p. 84; Prancūzijos teisėje – J.-L. Aubert, É Savaux, *Les obligations. 1. Acte juridique*, 12-asis leidimas, Paryžius, 2006, p. 72, 99 punktą ir Ispanijos teisėje žr. L. Díez-Picazo, ir. A. Gullón, *Sistema de derecho civil*, t. I, 10-asis leidimas, Madridas, 2002, p. 369. Jie aiškina, kad autonomiškumo privatinėje teisėje ribas apibrėžia imperatyvios ir viešosios tvarkos normos.

8 — 2000 m. birželio 27 d. Sprendimas *Océano* (sujungtos bylos C-240/98–C-244/98, Rink. p. I-4941).

9 — 2002 m. lapkričio 21 d. Sprendimas *Cofidis* (C-473/00, Rink. p. I-10875).

10 — Minėtas 3 išnašoje.

Todėl toliau reikia išnagrinėti, ar šios pagrindinės bylos yra pakankamai panašios, kad nagrinėjamu atveju būtų galima taikyti tose bylose suformuluotus principus.

49. Pirmiausia reikia priminti tuos teismo praktikoje suformuluotus principus, kuriais remiantis turi būti nagrinėjama ši byla.

50. Aiškindamas Direktyvos 93/13 6 ir 7 straipsnius, Teisingumo Teismas visų pirma nurodė, kad „Direktyvos nustatyta apsaugos sistema pagrįsta mintimi, kad vartotojas yra mažiau palankioje padėtyje nei pardavėjas ar tiekėjas tiek galimybių derėtis, tiek informacijos lygio atžvilgiu, o tai reiškia, kad reikia sutikti su pardavėjo ar tiekėjo iš anksto nustatytomis sąlygomis be galimybės turėti įtakos jų turiniui“[11]. Teisingumo Teismas iš šio teiginio padarė išvadą, kad „tokia nelygybė tarp vartotojo ir pardavėjo arba tiekėjo gali būti kompensuota tik pozityviai įsikišus su sutartiniais santykiais nesusijusiems subjektams“[12].

51. Be to, Teisingumo Teismas nusprendė, kad galimybė teismui savo iniciatyva įvertinti sutarties sąlygos nesąžiningumą yra tinkamas būdas pasiekti direktyvos 6 straipsnio tikslą, t. y. kad individualiam vartotojui nebūtų privaloma nesąžininga sąlyga. Šią nacionalinio teismo kompetenciją patikrinti jis taip pat pripažino tinkama siekiant 7 straipsnio tikslo, nes toks patikrinimas, jo nuomone, gali turėti atgrasantį poveikį, dėl kurio būtų nustota naudoti nesąžiningas sąlygas sutartyse tarp vartotojų ir pardavėjų ar tiekėjų[13]. Teisingumo Teismas taip pat yra nusprendęs, kad galimybė teismui savo iniciatyva vertinti sutarties sąlygos nesąžiningumą yra būtina siekiant užtikrinti veiksmingą vartotojo apsaugą, juo labiau kad egzistuoja pavojus, kurio nereikėtų ignoruoti, kad vartotojas, visų pirma dėl nežinojimo, nesirems jam nustatytos sąlygos nesąžiningumu.

52. Remdamasis šiais samprotavimais, Teisingumo Teismas sprendime *Océano*[14] nusprendė, jog tam, kad būtų užtikrinta Direktyvoje 93/13 garantuota vartotojų apsauga, nacionalinis teismas, nagrinėdamas jam pateikto ieškinio priimtinumą, gali savo iniciatyva vertinti, ar nagrinėjamos sutarties sąlyga nėra nesąžininga.

11 — Sprendimas *Océano* (minėtas 8 išnašoje, 25 punktas) ir sprendimas *Mostaza Claro* (minėtas 3 išnašoje, 25 punktas).

12 — Sprendimas *Océano* (nurodytas 8 išnašoje, 27 punktas) ir sprendimas *Mostaza Claro* (minėtas 3 išnašoje, 26 punktas)

13 — Sprendimas *Océano* (nurodytas 8 išnašoje, 28 punktas) ir sprendimas *Mostaza Claro* (minėtas 3 išnašoje, 27 punktas)

14 — Minėtas 8 išnašoje, 29 punktas.

53. Teisingumo Teismas sprendime *Cofidis*[15] patikslino savo praktiką nuspręsdamas, kad nacionalinio teismo teisė savo iniciatyva arba vartotojo prašymu konstatuoti vienos iš sutartyje esančios sąlygos negaliojimą negali priklausyti nuo to, ar buvo laikytasi naikinamojo termino.

54. Galiausiai Teisingumo Teismas sprendime *Mostaza Claro*[16] nusprendė, kad nacionalinis teismas, kuriam pateiktas ieškinys dėl arbitražo sprendimo panaikinimo, gali vertinti, ar arbitražinis susitarimas negalioja, ir panaikinti arbitražo sprendimą, motyvuodamas tuo, jog šiame arbitražiniame susitarime yra nesąžininga sąlyga, net jeigu vartotojas šį klausimą iškėlė ne arbitražo procese, o tik pateikdamas ieškinį dėl panaikinimo.

55. Teisingumo Teismas savo sprendimą grindė tuo, kad direktyvos 6 straipsnio tikslas negalėtų būti pasiektas, jei teismas, kuriam pateiktas ieškinys dėl arbitražo sprendimo panaikinimo, negalėtų vertinti šio sprendimo negaliojimo klausimo remdamasis vien tuo, kad arbitražo proceso metu vartotojas nesirėmė arbitražinio susitarimo negaliojimu[17]. Tokio vartotojo neveikimo bet kuriuo atveju negali kompensuoti subjektų, kurie sutarties šalių atžvilgiu yra tretieji asmenys, ieškinys. Teisingumo Teismo nuomone, speciali apsaugos sistema, kurią nustatė direktyva, neabejotinai būtų pažeista[18].

C — *Prejudicinio klausimo nagrinėjimas*

1. Dėl teismo, į kurį kreiptasi dėl priverstinio vykdymo, teisės atlikti kontrolę

56. Kaip ir *Mostaza Claro* byloje, šioje byloje yra nagrinėjamas arbitražinis susitarimas, kurį prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas laiko nesąžiningu[19]. Iš Teisingumo Teismo praktikos išplaukia, kad nacionalinis teismas turi nustatyti, ar sutarties sąlyga atitinka reikalaujamus kriterijus, kad būtų laikoma nesąžininga direktyvos 3 straipsnio 1 dalies prasme[20]. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nuomone, byloje nagrinėjamas arbitražinis susitarimas trukdo R. Nogueira gintis ir pareikšti ieškinį arba naudotis bet kuria kita teisinės apsaugos priemone, o tai reiškia, kad jis patenka į direktyvos 3 straipsnio 3 dalies, skaitomos kartu su priedo q punktu, taikymo sritį.

15 — Minėtas 9 išnašoje, 38 punktas
16 — Minėtas 3 išnašoje, 39 punktas.
17 — Ten pat, 30 punktas.
18 — Ten pat, 31 punktas.
19 — Žr. sprendimo dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą 6 punktą.
20 — Žr. 2004 m. balandžio 1 d. Sprendimą *Freiburger Kommunalbauten* (C-237/02, Rink. p. I-3403, 22 punktas) ir Sprendimą *Mostaza Claro* (minėtas 3 išnašoje 23 punktas).

57. Vis dėlto ši byla skiriasi nuo *Mostaza Claro* bylos tuo, kad R. Nogueira neatvyko į arbitražą ir nepareiškė ieškinio dėl arbitražo sprendimo panaikinimo. Todėl šioje byloje, kitaip nei *Mostaza Claro* byloje, kyla klausimas, ar priverstinio vykdymo procese nacionalinis teismas gali konstatuoti, kad sąlyga yra nesąžininga. Kitas skirtumas yra tas, kad *Mostaza Claro* byloje vartotojai rėmėsi sąlygos nesąžiningumu, o šiuo atveju prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, ar tokios sąlygos nesąžiningumą turi savo iniciatyva vertinti teismas, nagrinėdamas prašymą dėl priverstinio sprendimo vykdymo.

58. Visi proceso dalyviai, išskyrus *Asturcom*, laikosi nuomonės, kad ir priverstinio vykdymo procese nacionalinis teismas turi turėti teisę konstatuoti, kad sąlyga yra nesąžininga, ir pripažinti ją negaliojančia. Šiai nuomonei reikėtų pritarti.

59. Mano nuomone, toks aiškinimas labiausiai atitinka Direktyva 93/13 siekiamą vartotojų apsaugos tikslą. Toks aiškinimas taip pat atitinka Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 dalies, kurioje iš valstybių narių aiškiai reikalaujama „pakankamų ir veiksmingų priemonių,“ apsaugančių vartotojus nuo nesąžiningų sąlygų naudojimo sutartyse, formuluotę. Teisiškai vertinant prejudicinį klausimą labai svarbu tai, kad Bendrijos teisės aktų leidėjo akcentuojamas nacionalinių perkėlimo priemonių veiksmingumo reikalavimas būtų įgyvendintas valstybių narių teisėje. Galiausiai šis aiškinimas atitinka Teisingumo Teismo praktiką, kuri iš valstybių narių reikalauja veiksmingai užtikrinti asmenų teises perkeliant direktyvas, kuriomis tokios teisės yra pripažįstamos[21].

60. Tam tikrai neprieštarauja valstybių narių institucinė bei proceso autonomija, vadinama „procesine autonomija“. Iš tiesų iš nusistovėjusios Teisingumo Teismo praktikos išplaukia, kad nesant šį klausimą reglamentuojančių Bendrijos teisės aktų, kiekviena valstybė narė savo nacionalinėje teisinėje sistemoje turi paskirti kompetentingus teismus ir nustatyti ieškinių, skirtų užtikrinti iš Bendrijos teisės kylančių asmenų teisių apsaugą, procesines taisykles[22].

21 — Žr. 1989 m. birželio 22 d. Sprendimą *Frateli Constanzo* (103/88, Rink. p. 1839, 29 punktas) ir 1991 m. gegužės 30 d. Sprendimą *Emmott* (C-208/90, Rink. p. I-4269, 20 punktas). Šiuo atžvilgiu taip pat žr. W. Schroeder (R. Streinz (leid.), 249 straipsnį, 96 punktą, p. 2183. Apie valstybių narių pareigą užtikrinti praktinį direktyvos veiksmingumą (*effet utile*), įgyvendinant ją nacionalinėje teisėje, žr. 1976 m. balandžio 8 d. Sprendimą *Royer* (48/75, Rink. p. 497).

22 — Šiuo atžvilgiu žr. 1976 m. gruodžio 16 d. Sprendimą *Rewe* (33/76, Rink. p. 1989, 5 punktas) ir Sprendimą *Comet* (45/76, Rink. p. 2043, 13 punktas); 1995 m. gruodžio 14 d. Sprendimą *Peterbroek* (C-312/9, Rink. p. I-4599, 12 punktas); 2001 m. rugsėjo 20 d. Sprendimą *Courage* ir *Crehan* (C-453/99, Rink. p. I-6297, 29 punktas); 2003 m. rugsėjo 11 d. Sprendimą *Safalero* (C-13/01, Rink. p. I-8679, 49 punktas); 2007 m. kovo 13 d. Sprendimą *Unibet* (C-432/05, Rink. p. I-2271 39 punktas); 2007 m. birželio 7 d. Sprendimą *Van der Weerd ir kt.* (C-222/05 iki C-225/05, Rink. p. I-4233, 28 punktas) ir 2008 m. vasario 12 d. Sprendimą *Kempter* (C-2/06, Rink. p. I-411, 57 punktas).

61. Tai reikia nagrinėti atsižvelgiant į tai, kad pagal nusistovėjusią teismo praktiką veiksmingos teisminės gynybos principas, kuris yra bendrasis Bendrijos teisės principas, kilęs iš bendrų valstybių narių konstitucinių tradicijų, yra įtvirtintas Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos 6 ir 13 straipsniuose bei vėl patvirtintas 2000 m. gruodžio 7 d. Nicoje paskelbtos Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos[23] 47 straipsnyje[24]. Be to, pagal nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką teisė į gynybą yra užtikrinama „bet kokioje procedūroje, pradėtoje prieš asmenį ir galinčioje pasibaigti jo nenaudai priimtu aktu“[25], taigi ir arbitražo procedūroje[26].

62. Iš tiesų valstybių narių teisės sistemose priverstinio vykdymo proceso paskirtis yra ne nagrinėti arbitražinio sprendimo esmės klausimus, bet būtent priversti, kad sprendimas būtų vykdomas. Be to, valstybių narių priverstinio vykdymo teisėje atsakovo vykdymo procese galimybė pateikti prieštaravimus dėl esmės vykdomojo dokumento atžvilgiu paprastai yra ribota ir priklauso nuo to, ar įvykdytos tam tikros sąlygos[27]. Vis dėlto, mano nuomone, nacionaliniam teismui reikėtų suteikti atitinkamą teisę patikrinti ir priverstinio vykdymo procese, kad Direktyvoje 93/13 įtvirtintas vartotojų apsaugos tikslas neliktų neįgyvendintas[28].

63. Priešingas aiškinimas lemtų tai, kad nesąžininga sutarties sąlyga vartotojo nenaudai taptų galutine ir neatšaukiama.

23 — OL C 364, p.1.

24 — Žr. 1986 m. gegužės 15 d. Sprendimą *Johnston* (222/84, Rink. p. 1651, 18 ir 19 punktai); 1987 m. spalio 15 d. Sprendimą *Heylens ir kt.* (222/86, Rink. p. 4097, 14 punktas); 2001 m. lapkričio 27 d. Sprendimą *Komisija prieš Austriją* (C-424/99, Rink. p. I-9285, 45 punktas); 2002 m. liepos 25 d. Sprendimą *Taryba prieš Unión de Pequeños Agricultores* (C-50/00, Rink. p. I-6677, 39 punktas) ir 2003 m. birželio 19 d. Sprendimą *Eribrand* (C-467/01, Rink. p. I-6471, 61 punktas).

25 — Šiuo atžvilgiu žr. 1994 m. birželio 29 d. Sprendimą *Komisija prieš Fiskano* (C-135/92, Rink. p. I-2885, 39 punktas) ir 1996 m. spalio 24 d. Sprendimą *Komisija prieš Lisrestal ir kt.* (C-32/95, Rink. p. I-5373, 21 punktas).

26 — Šiuo atžvilgiu žr. generalinio advokato A. Tizzano 2006 m. balandžio 27 d. Išvadą Nr. 59 *Mostaza Claro* byloje (sprendimas minėtas 3 išnašoje).

27 — Vykdantysis organas paprastai laikysis vykdomojo dokumento ir pats netikrins, ar reikalavimas yra vykdytinas, nes tai sprendžia teismas, kuriam pavesta nagrinėti bylą (žr. J. Béguin, J. Ortscheidt, C. Seraglini „La convention d'arbitrage“, *La Semaine juridique – Édition Générale*, 2007 m. birželis, Nr. 26, p. 17). Kai kuriose teisės sistemose gali egzistuoti išimtys vykdymo atveju arba mokėjimo atidėjimo atveju, jei atsakovas vykdymo procese gali tai įrodyti dokumentais. Iš principo atsakovas vykdymo procese gali naudotis teisinėmis priemonėmis ir apskųsti vykdančiojo organo procesinius pažeidimus. Kai kuriose teisės sistemose jis gali pareikšti tam tikrus ieškinius ir apskųsti vykdančiojo organo procesinius pažeidimus (žr. K. Schellhammer „Zivilprozess“, 10-asis leidimas, Haidelbergas, 2003, p. 109, 219 ir 223 punktai; R. Lackman „Zwangsvollstreckungsrecht mit Grundzügen des Insolvenzrechts“, 6-asis leidimas, Miunchenas, 2003, p. 80, 210 punktas).

28 — Šiuo atžvilgiu žr. R. Jordans „Anmerkung zu EuGH Rs. C-168/05 – Elisa Maria Mostaza Claro gegen Centro Móvil Milenium SL“, *Zeitschrift für Gemeinschaftsprivatrecht*, 2007 m. p 50. Nors teisinių pagrindų, kuriais buvo galima remtis arbitražo procese, iš principo negalima iškelti arbitražo sprendimo pripažinimo ir vykdymo procese, autorius mano, kad turėtų egzistuoti tokio principo išimtys, kai yra pažeidžiama viešoji tvarka.

Taip susidarytų teisinė situacija, kuriai Bendrijos teisės aktų leidėjas, atsižvelgdamas į ypatingą vartotojo ekonominių interesų apsaugos svarbą, bet kuriuo atveju norėjo užkirsti kelią.

64. Iš šios bylos faktinių aplinkybių aiškiai matyti, kad jei teismas, į kurį kreiptasi dėl sprendimo vykdymo, neturėtų teisės patikrinti, tai neatitiktų Direktyvos 93/13 nuostatų. Todėl vartotojas, norėdamas išvengti neigiamų negaliojančios sutarties sąlygos pasekmių, turėtų imtis priemonių prieš tokią sąlygą per procesą, vykstantį prieš sprendimo vykdymo procesą. Šiuo atveju R. Nogueira, kaip atsakovė vykdymo procese, turėjo dalyvauti arbitražiniame procese, kurio teisėtumu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas abejoja, kitaip tariant, pagal nacionalinę teisę iš vartotojo tikimasi, kad jis dalyvautų niekiniame procese tam, kad sutartį būtų galima pripažinti negaliojančia. Toks rezultatas būtų nepriimtinas ir parodo, kad teismui, į kurį kreiptasi dėl priverstinio vykdymo, turi būti suteikta atitinkama teisė patikrinti.

65. Kaip konstatavo Teisingumo Teismas, tokia nelygybė tarp vartotojo ir pardavėjo arba tiekėjo gali būti kompensuota tik pozityviai įsikišus su sutartiniais santykiais nesusijusiems subjektams[29]. Remiantis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo informacija, arbitražą reglamentuojantis Ispanijos įstatymas neįpareigoja ir neleidžia arbitrams savo iniciatyva nagrinėti arbitražinės išlygos ir pripažinti niekines ar nesąžiningas sąlygas negaliojančiomis[30].

66. Tačiau net jei arbitražai privalėtų ar galėtų nagrinėti arbitražines išlygas, kiltų rimtų abejonių, ar arbitras visada galėtų būti laikomas nešališku ir neutraliu, ypač jeigu jis tam tikromis aplinkybėmis turi savų interesų išsaugoti arbitražinę išlygą, kurią turi kompetenciją nagrinėti. Šiuo požiūriu Komisija yra teisi[31]. Tai tinka nagrinėjamos bylos situacijai, kai arbitražinio susitarimo sąlygas parengė ta pati asociacija, kurios ir buvo prašoma spręsti ginčą. Iš to išplaukia, kad klausimo dėl nesąžiningos sąlygos negaliojimo vertinimas negali būti perduotas vien arbitražui. Priešingai, ši užduotis turi būti pavesta teismui, galinčiam pasiūlyti visas teisminio nešališkumo garantijas, kurių reikalaujama teisės valstybėje.

67. Tačiau jeigu suinteresuotasis asmuo nepateikia ieškinio dėl arbitražo sprendimo panaikinimo, o taip gali neretai atsitikti dėl menkos vartotojų patirties komercijos srityje[32], ir šis sprendimas įsiteisėja, tada teismas, į kurį kreiptasi dėl priverstinio vykdymo, paprastai lieka vienintelė ir pasku-

29 — Žr. šios išvados 50 punktą.

30 — Žr. prašymo priimti prejudicinį sprendimą p. 9.

31 — Žr. Komisijos pastabų 37 punktą. J. Picó i Junoy „El abuso del arbitraje por parte de ciertas instituciones arbitrales“, *DiarioLa Ley*, Jahr XXVI, Nr. 6198, taip pat atkreipiamas dėmesys į arbitrų šališkumo pavojų. Autorius mano, kad tuo atveju, jei yra pagrindo manyti, kad sprendimas yra šališkas, prašymas dėl priverstinio vykdymo turi būti išimties tvarka atmestas.

32 — Žr. šios išvados 51 punktą.

tinė instancija, galinti vertinti sutarties sąlygos teisėtumą[33]. Vadinasi, dėl šios teismų, į kuriuos kreipiamasi dėl priverstinio vykdymo, ypatingos padėties Bendrijos teisė turi pripažinti tokių teismų vertinimo kompetenciją. Valstybės narės privalo užtikrinti, kad teismas, į kurį kreiptasi dėl sprendimo vykdymo, proceso teisės srityje turėtų reikalingus įgaliojimus atsisakyti patenkinti prašymą dėl priverstinio vykdymo ir panaikinti arbitražo sprendimą.

68. Atsisakymas patenkinti prašymą dėl priverstinio vykdymo gali būti grindžiamas valstybės narės argumentais dėl viešosios tvarkos apsaugos. Atitinkama tarptautinės teisės norma yra įtvirtinta 1958 m. Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų ir vykdymo[34] 5 straipsnio 2 dalies a punkte, taip pat 1966 metų Europos Tarybos parengtos konvencijos dėl tipinio arbitražo įstatymo 29 straipsnio 2 dalyje[35]. Kai kurios Europos Sąjungos valstybės narės savo teisėje įtvirtina tokias pačias teisės normas[36].

69. Ispanijos materialinė teisė *expressis verbis* nesuteikia teismui, į kurį kreiptasi dėl priverstinio vykdymo, teisės savo iniciatyva vertinti arbitražinės sąlygos galiojimą. Tai savo prašyme nurodo ir prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas. Šiuo požiūriu Ispanijos teismo, į kurį kreiptasi dėl priverstinio vykdymo, teisės patikrinti yra, kaip ir daugelyje Bendrijos valstybių narių, ribotos, ir yra akcentuojamas priverstinio vykdymo proceso formalių reikalavimų laikymasis. Vis dėlto reikia pastebėti, kad pastaraisiais metais įvairūs Ispanijos teismai, kuriems pavestas arbitražo sprendimų vykdymas, prašymus dėl priverstinio vykdymo atmes-

33 — Šiuo atžvilgiu žr. J. Picó i Junoy, *op. cit*. 31 išnašoje.

34 — Galima rasti Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komisijos interneto svetainėje (angl. k. United Nations Commission on International Trade Law, UNCITRAL), http://www.uncitral.org. Sutarties 5 straipsnio 2 dalies a punkte numatoma: „Recognition and enforcement of an arbitral award may also be refused if the competent authority in the country where recognition and enforcement is sought finds that: <…> b) The recognition or enforcement of the award would be contrary to the *public policy* of that country". J. Picó i Junoy, *op. cit*. 31 išnašoje mano, kad Ispanijos teisė privalo būti aiškinama atsižvelgiant į šias tarptautinės teisės normas. Jo nuomone, nacionalinis teismas turi atmesti prašymą dėl priverstinio vykdymo ir panaikinti arbitražo sprendimą.

35 — Galima rasti Europos Tarybos interneto svetainėje. Sutarties 29 straipsnis numato: „(1) An arbitral award may be enforced only when it can no longer be contested before arbitrators and when an enforcement formula has been apposed to it by the competent authority on the application of the interested party. (2) The competent authority shall refuse the application if the award or its enforcement is contrary to *ordre public* or if the dispute was not capable of settlement by arbitration".

36 — Vokietijoje atitinkamos normos yra įtvirtintos civilinio proceso kodekse (Zivilprozessordnung, toliau – ZPO). Pagal ZPO 1060 straipsnio 1 dalį priverstinis vykdymas taikomas, kai arbitražo sprendimas pripažįstamas vykdytinu. ZPO 1060 straipsnio 2 dalyje numatoma, kad prašymas dėl sprendimo pripažinimo vykdytinu turi būti atmestas, o arbitražo sprendimas panaikintas, jei yra kuris nors iš 1059 straipsnio 2 dalyje nurodytų panaikinimo pagrindų. ZPO 1059 straipsnio 2 dalies 2 punkto b papunktyje numatomas specialus panaikinimo pagrindas. Jei teismas nustato, kad arbitražo sprendimo pripažinimas arba vykdymas prieštarauja viešajai tvarkai, jis turi būti panaikintas. Būtina atsižvelgti į panaikinimo pagrindus, numatytus ZPO 1059 straipsnio 2 dalyje 2 punkte, savo iniciatyva (Senat, BGHZ 142, 204, 206) sprendimo pripažinimo vykdytinu procedūroje, net jei pasibaigė terminas pateikti ieškinį dėl sprendimo panaikinimo (ZPO 1059 straipsnio 3 dalis). Belgijos Teismų įstatymo (*Code Judiciaire*) 1710 straipsnio 1 dalis numato, kad arbitražo sprendimo priverstinis vykdymas yra galimas tik leidus pirmosios instancijos teismo pirmininkui, jei suinteresuotoji šalis pateikia prašymą. *Code Judiciaire* 1710 straipsnio 3 dalis numato, kad pirmininkas gali atmesti prašymą, jei arbitražo sprendimas, be kita ko, prieštarauja viešajai tvarkai.

davo dėl to, kad tie arbitražo sprendimai prieštaravo viešajai tvarkai[37]. Panašu, kad Ispanijos teismų praktikoje[38] ir teisės literatūroje[39] didžiąja dalimi pritariama šiai nuomonei. Naujausioje teismų praktikoje iš esmės laikomasi tokios pačios nuomonės, tačiau joje numatytas vartotojų apsaugos reikalavimas kaip teismo, į kurį kreiptasi dėl priverstinio vykdymo, vertinimo kompetencijos pateisinimo pagrindas[40]. Nepaisant to, dėl vienareikšmiškos aukščiausiųjų teismų praktikos trūkumo teisinė padėtis Ispanijoje iki šiol nėra iki galo aiški.

70. Tarptautinėje teisėje bei kai kurių Europos Sąjungos valstybių narių teisės sistemose pripažinto teisės principo, draudžiančio vykdyti arbitražo sprendimą, pažeidžiantį viešąją tvarką, recepciją Bendrijos teisės sistemoje, man atrodo, lemia tai, kad sprendime *Mostaza Claro* Teisingumo Teismas Bendrijos vartotojų apsaugos nuostatas, išdėstytas Direktyvoje 93/13, netiesiogiai pripažino nuostatomis, kurios galėtų priklausyti viešosios tvarkos sričiai[41]. Atsižvelgęs į tai, Teisingumo Teismas padarė išvadą, kad šias nuostatas pažeidžiančio arbitražo sprendimo panaikinimas yra pateisinamas.

71. Kaip tame sprendime išaiškino Teisingumo Teismas, Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalies, pagal kurią nesąžiningos sąlygos sutartyse, kurias pardavėjas arba tiekėjas sudarė su vartotoju, „nėra vartotojui privalomos“, imperatyvi nuostata reikalauja, kad nacionalinis teismas savo iniciatyva įvertintų nesąžiningą sutarties sąlygos pobūdį ir taip kompensuotų tarp vartotojo ir pardavėjo ar tiekėjo esantį pusiausvyros nebuvimą[42]. Be to, Teisingumo Teismo nuomone, direktyva, kuria siekiama sustiprinti vartotojų apsaugą,

37 — Be kita ko, žr. 2005 m. liepos 28 d. *Audiencia Provincial de Madrid (sección 14)* nutartį (rec num. 302/2005) ir 2005 m. liepos 29 d. Nutartį (rec. num. 155/2005).

38 — Šiuo atžvilgiu žr. 2007 m. lapkričio 6 d. *Tribunal Supremo* sprendimą (Sprendimas Nr. 8/2007). Šiame sprendime *Tribunal Supremo* aiškina, kad teismo vykdymo procese turima teisė jį įgalioja vertinti, ar yra atsižvelgiama į Bendrijos teisės viršenybę, taip pat kitus viešosios tvarkos pagrindus. Tačiau *Tribunal Supremo* nesiremia jokiomis nuostatomis, kad paaiškintų savo teisinę poziciją.

39 — Žr. J. Picó i Junoy, op., cit 31 išnašoje, A. M. Lorca Navarrete „Los motivos de la denominada acción de anulación contra el laudo arbitral en la vigente ley de arbitraje“, *Diario La Ley*, Nr. 6005.

40 — Be kita ko, žr. 2008 m. birželio 10 d. *Audiencia Provincial de Madrid (sección 21)* nutartį (rec num. 694/2007) bei 2007 m. birželio 19 d. ir 2007 m. gegužės 24 d. Nutartis.

41 — Sprendimas *Mostaza Claro* (minėtas 3 išnašoje, 38 punktas). Teisės literatūroje tai yra taip pat suprantama. Žr. R. Jordans, op. cit., „Anmerkung zu EuGH Rs. C 168/05 – Elisa Maria Mostaza Claro gegen Centro Móvil Milenium SL“, *Zeitschrift für Gemeinschaftsprivatrecht*, 2007 m., p. 50, kuris sprendimą supranta taip, kad Teisingumo Teismas kai kurių sąlygų nesąžiningumą palaikė tokiu reikšmingu, kad priskyrė jas viešajai tvarkai. Kaip mano M. Loos „Case: ECJ – Mostaza Claro“, *European Review of Contract Law*, 2007, 4 t. p. 443, Teisingumo Teismas priskyrė imperatyvias direktyvų nuostatas dėl vartotojų apsaugos viešosios tvarkos normoms, kaip anksčiau joms priskyrė konkurencijos taisykles. G. Poissonnier, J. P. Tricoit „La CJCE confirme sa volonté de voir le juge national mettre en oeuvre le droit communautaire de la consommation“, *Petites affiches*, 2007 m. rugsėjis, Nr. 189, p. 15, pripažįsta, kad Teisingumo Teismas, kitaip nei Komisija, aiškiai nepripažino vartotojų apsaugos normų viešosios tvarkos normomis. Vis dėlto jie mano, kad Teisingumo Teismo samprotavimai šiame sprendime gali būti taip suprantami. Kaip teigia P. Courbe, C. Brière, A Dionisi-Peyrusse, F. Jault-Seseke, C. Legros „Clause compromissoire et réglementation des clauses abusives: CJCE, 26 octobre 2006“, *Petites affiches*, 2007, Nr. 152, p. 14, šis Teisingumo Teismo sprendimas reiškia, kad Direktyvos 93/13 dėl vartotojų apsaugos normos tapo viešosios tvarkos normomis.

42 — Sprendimas *Mostaza Claro* (minėtas 3 išnašoje, 38 punktas).

pagal EB 3 straipsnio 1 dalies t punktą yra būtina priemonė Bendrijai nustatytoms užduotims vykdyti ir būtent gyvenimo lygiui ir kokybei kelti visoje Bendrijoje[43].

72. Puikiai suprantu, kad toks Direktyvos 93/13 6 ir 7 straipsnių aiškinimas kai kurių valstybių narių teisėje reikštų, jog nesilaikoma *res judicata* principo, ir todėl neišvengiamai kyla klausimas, kaip tokį aiškinimą reikėtų suderinti su ligšioline Teisingumo Teismo praktika dėl Bendrijos teisei prieštaraujančių nacionalinės teisės aktų ir sprendimų suteiktinos galios.

73. Sprendime *Kapferer*[44] Teisingumo Teismas atkreipė dėmesį į *res judicata* principo svarbą tiek Bendrijos teisės sistemoje, tiek nacionalinės teisės sistemose ir patvirtino principą, kad siekiant užtikrinti teisės ir teisinių santykių stabilumą bei gerą teisingumo administravimą, yra svarbu, kad teismo sprendimai, kurie išnaudojus visas galimas teisių gynimo priemones arba pasibaigus pasinaudojimo jomis numatytiems terminams tampa galutiniai, nebegalėtų būti ginčijami. Be to, Teisingumo Teismas, remdamasis sprendimu *Eco Swiss*[45], nusprendė, kad EB 10 straipsnyje įtvirtintas bendradarbiavimo principas nacionaliniam teismui nenustato pareigos netaikyti vidaus proceso taisyklių ir peržiūrėti bei panaikinti įsiteisėjusį teismo sprendimą, nustačius, kad jis prieštarauja Bendrijos teisei[46].

74. Tačiau Teisingumo Teismas šį prieštaravimą tarp teisinio saugumo ir vartotojų apsaugos sumažino netiesiogiai išaiškindamas, kad *res judicata* principas turi atitikti ekvivalentiškumo ir veiksmingumo principus. Nustatydamos teisės kreiptis į teismą procesines sąlygas, skirtas užtikrinti šalių teisių, įgytų dėl tiesioginio Bendrijos teisės veikimo, išsaugojimą, valstybės narės turi užtikrinti, kad šios sąlygos nebūtų mažiau palankios nei tos, kurios reglamentuoja panašius vidaus reikalavimus (ekvivalentiškumo principas), ir kad dėl jų galimybė pasinaudoti Bendrijos teisės sistemos pripažintomis teisėmis netaptų praktiškai neįmanoma (veiksmingumo principas)[47].

75. Remdamasi šiais argumentais, pirmiausia atsižvelgiant į būtinybę veiksmingai apsaugoti vartotoją[48] bei į Teisingumo Teismo praktiką[49], kuri akivaizdžiai reikalauja trečiojo, su

43 — Ten pat, 37 punktas.
44 — 2006 m. kovo 16 d. Sprendimas *Kapferer* (C-234/04, Rink. p. I-2585, 20 punktas).
45 — 1999 m. birželio 1 d. Sprendimas *Eco Swiss* (C-126/97, Rink. p. I-3055, 46 ir 47 punktai).
46 — Sprendimas *Kapferer (*minėtas išnašoje 44, 24 punktas).
47 — Sprendimas *Kapferer* (minėtas išnašoje 44, 22 punktas).
48 — Žr. šios išvados 59 punktą.
49 — Žr. šios išvados 50 punktą.

sutartimi nesusijusio, asmens pozityvaus įsikišimo, esu įsitikinusi, kad išimtiniais atvejais gali būti būtina neatsižvelgti į *res judicata*.

76. Iš to išplaukia, kad nacionalinis teismas turi atmesti prašymą dėl vartotojui nedalyvaujant priimto įsiteisėjusio arbitražo sprendimo priverstinio vykdymo ir panaikinti tokį sprendimą, jeigu jis nusprendžia, kad arbitražiniame susitarime įtvirtinta nesąžininga sąlyga vartotojo nenaudai[50].

2. Teismo, į kurį kreiptasi dėl vykdymo, pareiga vykdyti kontrolę

77. Nors prejudicinis klausimas šiuo atžvilgiu nėra visiškai aiškus, atrodo, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas prašo Teisingumo Teismo išaiškinti, ar teismas, į kurį kreiptasi dėl priverstinio vykdymo, turi ne tik teisę, bet ir pareigą savo iniciatyva įvertinti arbitražinės išlygos nesąžiningumą.

78. Šiuo klausimu visų pirma reikėtų pažymėti, kad Teisingumo Teismas sprendime *Océano*[51] bei sprendime *Cofidis*[52] kalbėjo apie nacionalinio teismo „teisę“ ar „galimybę“ savo iniciatyva vertinti nesąžiningą sąlygą. Iš pirmo žvilgsnio būtų galima daryti išvadą, kad nacionalinis teismas gali vertinti, ar sąlyga yra nesąžininga, tačiau nėra įpareigotas tai daryti. Taip aiškinant šiuos sprendimus būtų beveik neatsižvelgiama į tai, kad Teisingumo Teismas, pateikdamas savo svarstymus, pagrindinį dėmesį skyrė Direktyvos 93/13 tikslui užtikrinti vartotojų apsaugą.

79. Teisingumo Teismas ypač pabrėžė tai, kad tokia teismų atliekama kontrolė galėtų būti gera atgrasymo priemonė, kuri prisidėtų prie to, kad būtų užkirstas kelias nesąžiningoms sąlygoms su vartotojais sudarytose sutartyse. Mano nuomone, tokia kontrole

50 — Taip pat žr. A. Azparren Lucas „Intervención judicial en el arbitraje – La apreciación de oficio de cláusulas abusivas y de la nulidad del convenio arbitral“, *Diario La Ley*, Jahr XXVIII, Nr. 6789, kuris komentavo sprendimą *Mostaza Claro* ir mano, kad atsakymas į šios bylos prejudicinį klausimą turėtų būti grindžiamas tais pačiais argumentais kaip ir *Mostaza Claro* byloje. Jis mano, kad Teisingumo Teismas tame sprendime rėmėsi veiksmingumo principu, pagal kurį Bendrijos teisės užtikrinamų teisių įgyvendinimas negali būti pernelyg apsunkintas.

51 — Minėtas 8 išnašoje, 25 punktas.

52 — Minėtas 9 išnašoje, 32, 33 ir 35 punktai.

siekiamas atgrasantis poveikis labai sumažėtų, jei teismas, į kurį kreiptasi dėl priverstinio vykdymo, ją atliktų savo nuožiūra. Tačiau Bendrijos teisės tikslas užtikrinti vartotojų apsaugą būtų pasiektas, jei nacionalinis teismas būtų teisiškai įpareigotas vykdyti tokią kontrolę[53].

80. Šia mintimi, atrodo, grindžiamas ir sprendimas *Mostaza Claro*. Teisingumo Teismas jame nustatė, kad vartotojų apsaugos svarba Bendrijos teisės sistemoje pateisina tai, kad „nacionalinis teismas *turėtų* savo iniciatyva įvertinti nesąžiningą sutarties sąlygos pobūdį ir taip kompensuoti tarp vartotojo ir pardavėjo arba tiekėjo esantį pusiausvyros nebuvimą“[54].

81. Todėl Teisingumo Teismas tame sprendime taip pat nusprendė, kad „Direktyva 93/13 turi būti aiškinama taip, kad ji reiškia, jog nacionalinis teismas, nagrinėjantis ieškinį dėl arbitražo sprendimo panaikinimo, turi įvertinti, ar arbitražinis susitarimas negalioja ir panaikinti arbitražo sprendimą, motyvuodamas tuo, jog šiame arbitražiniame susitarime yra nesąžininga sąlyga, net jeigu vartotojas šį klausimą dėl negaliojimo iškėlė ne arbitražiniame procese, o pateikdamas ieškinį dėl panaikinimo“. Kaip minėta, Teisingumo Teismas savo sprendimą iš esmės grindė tuo, kad vartotojus saugančios Bendrijos teisės nuostatos yra imperatyvios[55].

82. Iš pirma pateiktų samprotavimų išplaukia, kad Bendrijos teisėje numatoma, jog nacionalinis teismas turi pareigą vykdyti kontrolę.

53 — Šiuo atžvilgiu žr. M. Van Huffel „La condition procédurale des règles de protection des consommateurs: les enseignements des arrets Océano, Heininger et Cofidis de la Cour de Justice“, *Revue européenne de droit de la consommation*, 2003 m., p. 97, kuris sutinka su tuo, kad Teisingumo Teismo tikslai galėtų būtų pasiekti tik tada, jei nacionalinis teismas turėtų pareigą savo iniciatyva konstatuoti sutarties sąlygos nesąžiningą pobūdį.

54 — Sprendimas *Mostaza Claro* (minėtas 3 išnašoje, 35–38 punktai). Žr. šio Teisingumo Teismo sprendimo tekstus kitomis kalbomis, pvz., tekstą ispanų kalba („*deba* apreciar de oficio“), vokiečių („von Amts wegen … prüfen *muss*“), prancūzų („*soit tenu* d'apprécier d'office“), anglų („*being required* to assess of its own motion“), italų („*sia tenuto* a valutare d'ufficio“), olandų („ambtshalve *dient* te beoordelen“) ir portugalų („*deva* apreciar oficiosamente“).

55 — Sprendimas *Mostaza Claro* (minėtas 3 išnašoje, 38 punktas). Teisės literatūroje tai irgi taip suprantama. Žr. R. Jordans (minėtas 40 išnašoje) ir G. Poissonnier, J.-P. Tricoit (minėtas 40 išnašoje).

VII — Išvada

83. Atsižvelgdama į išdėstytus samprotavimus, siūlau Teisingumo Teismui į klausimą, dėl kurio *Juzgado de Primera Instancia nº4 de Bilbao* pateikė prašymą priimti prejudicinį sprendimą, atsakyti taip:

1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais užtikrinama apsauga reikalauja, kad teismas, į kurį kreiptasi dėl galutinio arbitražo sprendimo, priimto vartotojui nedalyvaujant, priverstinio vykdymo, savo iniciatyva įvertintų, ar arbitražinis susitarimas negalioja, ir panaikintų sprendimą, kai arbitražiniame susitarime įtvirtinta nesąžininga sąlyga vartotojo nenaudai.